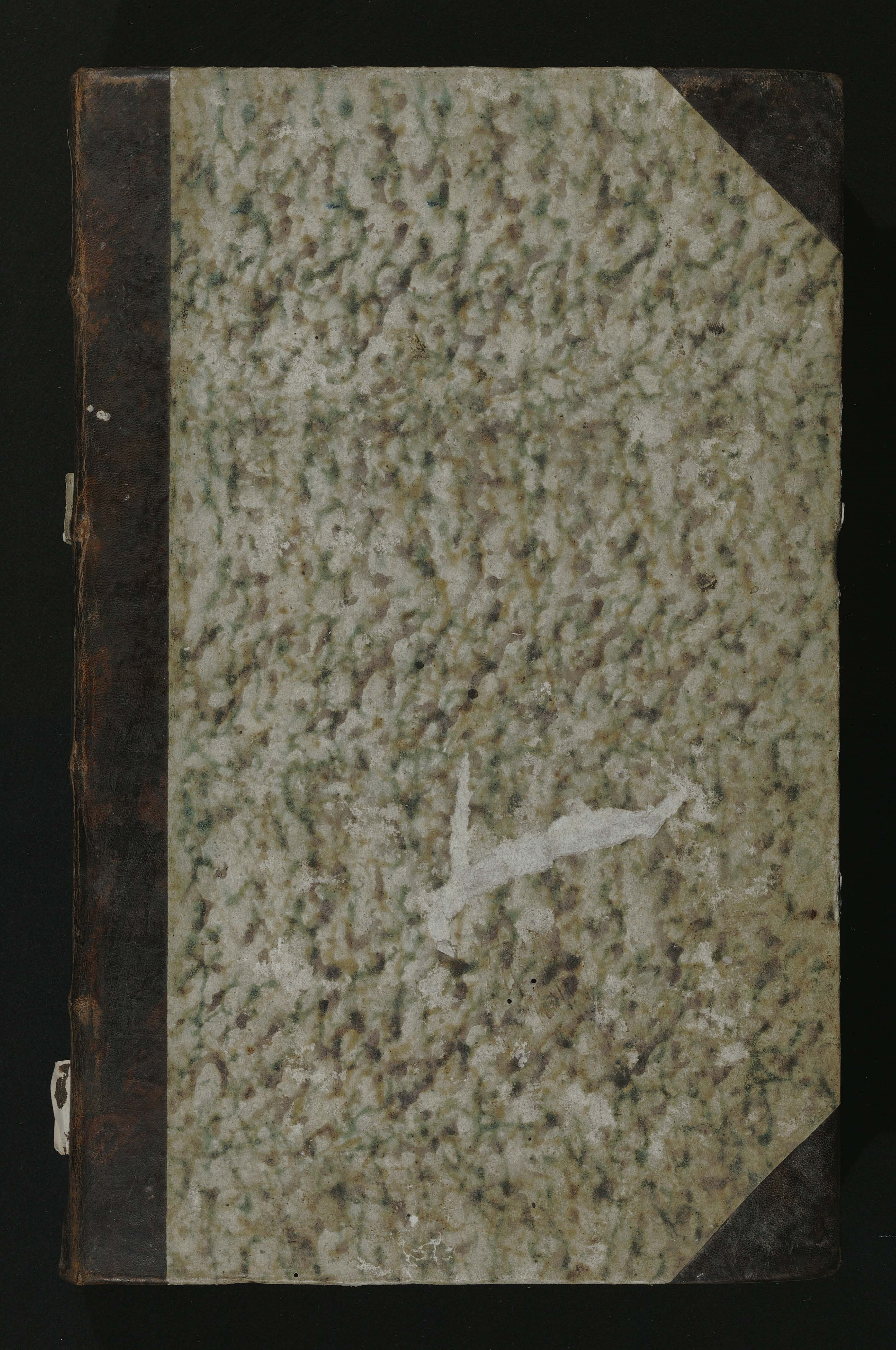
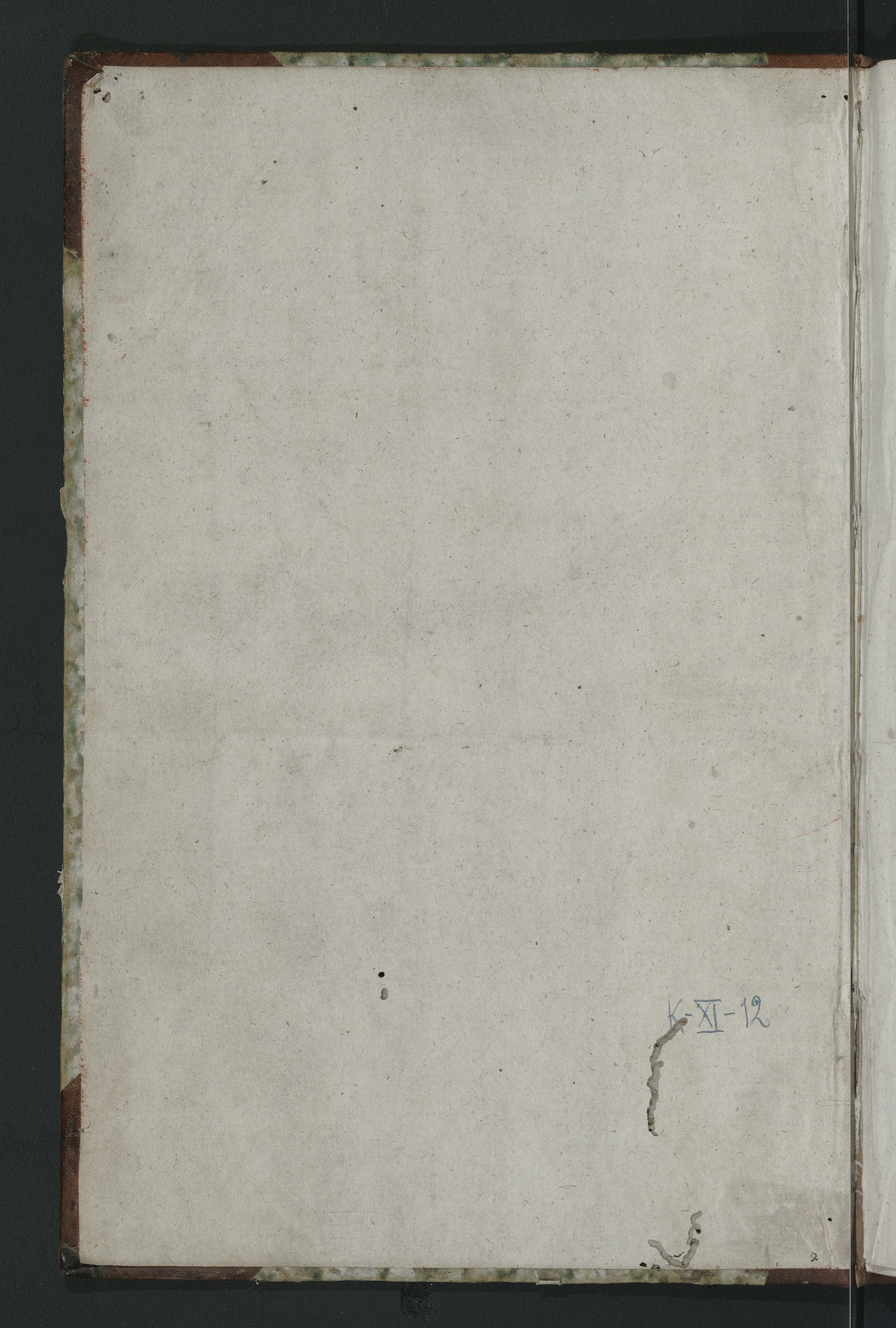
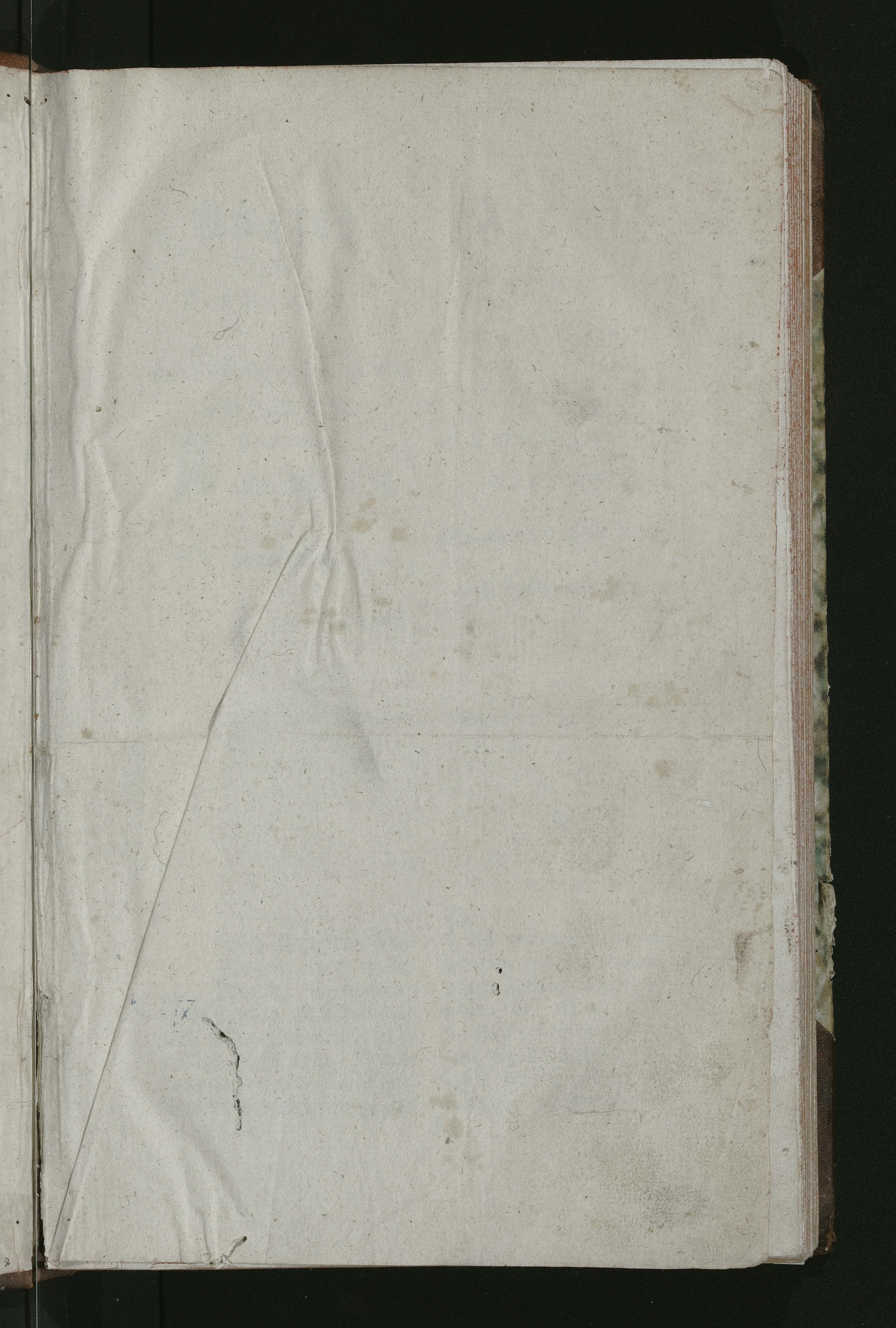
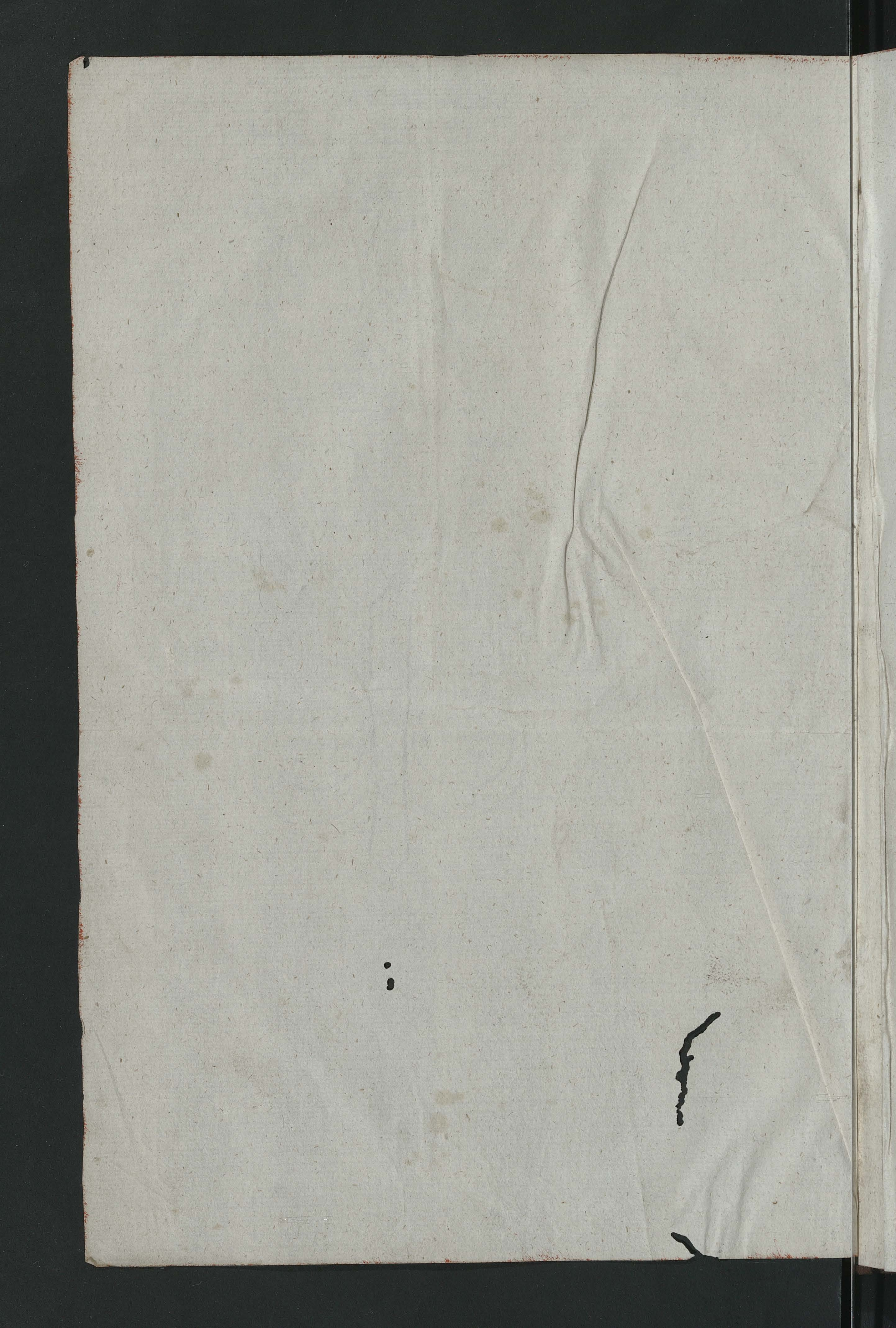

K-XI-12

Wir Franz der Zweyte, von Gottes Gnaden erwählter römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, König in Germanien, zu Hungarn, Böheim, Galizien und Lodomerien rc. Erzherzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgund und zu Lothringen, Großherzog zu Toskana rc. rc.

Um einerseits die zur Erreichung und Erhaltung des gemeinen Wohls, und des öffentlichen Ruhestandes nöthige Abhän-

MY FRANCISZEK WTÓRY Z BOŻEY ŁASKI OBRANY CESARZ RZYMSKI, PO WSZYSTKIE CZASY POMNOŻYCIEL RZESZY, KROL NIEMIEC WĘGIER, CZECH, GALICYI Y LODOMERYI, ARCY-XIĄŻE AUSTRYI, XIĄŻE BURGUNDYI Y LOTHARYNGII, WIELKI XIĄŻE TOSKANSKI, ETC ETC.

Chcąc w celu osiągnienia i utrzymania powszechnego dobra i spokoyności publiczney z iedney

gigkeit, und schuldige Folgeleistung der Unterthanen gegen ihre rechtmässigen Obrigkeiten handzuhaben, anderseits aber auch die Unterthanen gegen allen Mißbrauch der obrigkeitlichen Gewalt zu schützen, haben Wir Uns bewogen gefunden, den Grundobrigkeiten und ihren Beamten Folgendes zur genauesten Richtschnur vorzuschreiben.

strony powinne posłuszeństwo poddanych naprzeciw swym prawym Zwierzchnościóm w obrębach zachować, z drugiey strony zaś także poddanych od wszelkiego nadużycia władzy zwierzchniczey zasłonić, widziemy się bydź pobudzonemi, przepisać Zwierzchnościom gruntowym i onychże Urzędnikóm co następuie za nayściśleysze prawidło.

§. 1.

Jeder Unterthan ist nicht nur Unseren eigenen höchsten Befehlen, und den Entscheidungen, Aussprüchen, und Verordnungen Unserer landesfürstlichen Stelle, sondern auch den Verfügungen, und Anordnungen seiner Grundobrigkeit, und ihrer Beamten Gehorsam und Unterwürfigkeit schuldig.

§. 1.

Każdy poddany nie tylko Naszym naywyższym rozkazom, oraz osądzeniom Naszych monarchicznych Instancyi ale też nakazóm i rozporządzeniom swoiey Zwierzchności gruntowey i oneyże Urzędników winien iest posłuszeństwo i podległość.

§. 2.

Sollte indessen dem Unterthan irgend ein Auftrag oder Befehl unbillig scheinen, und er sich dadurch gekränkt glauben, so ist ihm nicht erlaubt, sein eigener Richter zu seyn, sondern er hat gegen einen solchen Auftrag seine Beschwerde ordnungsmässig anzubringen. Inzwischen aber ist er verpflichtet, den ihm zugekommenen Auftrag oder Befehl genau, und um so gewisser zu vollziehen, als ihm, wenn seine Beschwerde hierüber gegründet zu seyn erkennet würde, eine hinlängliche Entschädigung und Genugthuung von der Grundobrigkeit, oder ihren Beamten verschaffet werden soll.

§. 2.

Gdyby tym czasem poddanemu iaki bądź nakaz albo rozkaz zdawał się bydź niesłusznym i on nim sądził się bydź pokrzywdzonym, nie iest mu wolno swoim własnym bydź Sędzią, lecz na przeciw takowemu nakazowi powinien swoie zażalenie zanieść stosownie do przepisu; Tym czasem zaś iest obowiązany zaszły do siebie nakaz lub rozkaz ściśle, i tym pewniey wykonać, że mu, ieżli iego w tey mierze zażalenie za gruntowne uznane będzie, dostateczna bezszkodność i zadośćuczynienie przez Zwierzchność gruntową, albo oneyże Urzędnika obmyślona bydź powinna.

§. 3.

Jeder Unterthan, der diese Folgeleistung verweigert,

§. 3.

Każdy poddany, który posłuszeństwa odmawia,

ist

ist strafbar. Die Bestimmung der Strafe soll unter den weiter unten folgenden Beschränkungen seiner Obrigkeit überlassen seyn. Wenn aber gegen einen solchen ungehorsamen Unterthan schon von Uns selbst, oder von einer Unserer landesfürstlichen Stellen eine Strafe verhängt worden ist, kann ihn die Obrigkeit wegen des nemlichen Vergehens mit einer besondern Strafe, nicht mehr belegen.

zasługuie na karę. Wyznaczenie oneyże ma bydź pod niżey następuiącym ograniczeniem Jego Zwierzchności zostawione. Kiedy atoli na takiego niesfornego poddanego iuż przez Nas samych lub przez Urząd Nas iaki Monarchiczny kara iest włożona, niemoże Zwierzchność więcey dla tegoż samego wykroczenia osobno go karać.

§. 4.

Jene Unterthanen hingegen, welche sich als Aufwiegler betragen, und mehrere Unterthanen oder ganze Gemeinden zum Ungehorsam gegen ihre Obrigkeit verleiten; so wie auch diejenigen, deren Ungehorsam mit einer gewaltthätigen Widersetzung, mit Stöhrung der allgemeinen Ruhe,

§. 4.

Ci zaś poddani, którzy iak buntownicy postępuią, i więcey poddanych albo całe gromady do nieposłuszeństwa na przeciw swoiey Zwierzchności nawodzą, iakoteż ci, których nieposłuszeństwo połączone iest z gwałtownym przecwieniem się, nadweręże-

oder

oder mit Vergreifung an den Obrigkeiten, und ihren Beamten begleitet ist, sind alsogleich in Verhaft zu nehmen, und nebst einer genauen schriftlichen Darstellung ihres Verbrechens dem nächsten Strafgerichte zur Untersuchung und Aburtheilung zu überliefern.

niem publiczney spokoyności, albo porwaniem się na Zwierzchności lub oneyże Urzędnika, natychmiast do aresztu wzięci, i z dokładnym opisaniem swego występku do nayblizszego Sądu karzącego do inkwizycyi i osądzenia przystawieni bydź maią.

§. 5.

Bevor die Grundobrigkeit, oder ihr Beamter in dem Falle des 3. §. eine Strafe gegen einen Unterthan verhänge, ist demselben sein Vergehen bei dem Amte in Gegenwart seines Richters, oder zweyer unbescholtener und unbefangener Mitnachbarn vorzuhalten, und desselben Entschuldigung, Falls er eine vorzubringen hat, gelassen anzuhören. Findet die Grundobrigkeit, oder ihr Beamter, daß der Unterthan

§. 5.

Nim Zwierzchność gruntowa albo oneyże Urzędnik w przypadku §. 3. karę na poddanego włoży, ma bydź onemuż iego wykroczenie w Urzędzie w przytomności jego Woyta albo dwóch nieskażoney sławy, i w toż niewchodzących wspól sąsiadów przed oczy przełożone, i onegoż usprawiedliwienie się, ieżeli iakie wnieść ma, z powolnością słuchane. Gdy Zwierzch-

über die ihm zur Last gelegte Handlung oder Unterlassung sich nicht hinlänglich gerechtfertiget habe, oder daß er, ungehindert seines Läugnens, entweder durch die Sache selbst, oder durch das Zeugniß unbescholtener Männer überwiesen sey; so ist demselben eine seinem Vergehen angemessene Strafe auszumessen.

ność albo oneyże Urzędnik uzna, iż poddany względem czynności, o którą iest obwiniony, dostatecznie się nie usprawiedliwił, albo iż tenże, pomimo swego odpierania się, rzeczą albo samą, albo świadectwem mężów sławy nieskażoney przekonanym iest, na ten czas na niego przyzwoita onegoż występkowi kara wymierzona bydź powinna.

§. 6.

Von nun an ist jede Obrigkeit schuldig, über derlei Verhandlungen ein eigenes Verhör = und Strafprotokoll in der Amtskanzley einzuführen, und aufzubewahren; worin alsogleich, und in Gegenwart der bei dem Verhöre des Unterthans anwesenden Richter, oder Mitnachbarn das eigentliche Vergehen des Unterthans mit der Bemerkung: ob er dessen geständig, oder durch die Sache selbst,

§. 6.

Odtąd każda Zwierzchność iest obowiązana, względem rozprawień takowych właściwey inkwizycyi i kar Protokół do Kancellaryi Urzędowey zaprowadzić, i zachowywać, w któren natychmiast, i w przytomności inkwizycyi obecnych wóyta lub współsąsiadów właściwe wykroczenie poddanego z dołożeniem, czyli się do niego przyznał, albo rzeczą sa-

oder

oder aber durch Zeugen überwiesen worden ist, dann auch die auferlegte Strafe, samt dem Tage der Verhandlung genau eingetragen werden muß. Nach geendigter Verhandlung ist dem Untersuchten das Protokoll selbst vorzulegen, und von ihm, und den zum Verhöre beigezogenen Männern zu unterschreiben.

mą, lub też świadkami przekonany iest, tudzież także włożona kara i dzień rozprawy pilnie zapisane bydź muszą. Po ukończoney rozprawie Protokół sam Inkwizytowi podany, i przez niego, oraz przez Mężów do Inkwizycyi przybranych, podpisany bydź powinien.

§. 7.

Sollte die auferlegte Strafe dem Unterthan, den sie betrift, unbillig oder übermäßsig scheinen, und derselbe sich dagegen beschweren wollen, so steht es ihm frey, von der Obrigkeit eine Abschrift der Verhandlung aus dem Verhör- und Strafprotokolle zu verlangen, die ihm auch unweigerlich, und unentgeltlich zu ertheilen ist. Doch

§. 7.

Gdyby włożona kara poddanemu, którego się dotyczy, zdawać się miała niesłuszną, lub nazbyt wielką, i tenże na przeciwko niey użalać by się chciał, wolno mu iest od Zwierzchności żądać Kopii rozprawy z Inkwizycyi, i kar Protokołu, która mu nieodmównie i bezpłatnie wydana bydź powinna,

 kann

kann die Obrigkeit mit der Vollziehung der Strafe sogleich vorgehen.

Jednakże Zwierzchność dopełnienia kary może natychmiast uskutecznić.

§. 8.

Unter den dem Erkenntnisse der Obrigkeit oder ihrer Beamten überlassenen Strafen wollen Wir

a) einen anständigen und der Gesundheit offenbar unnachtheiligen Arrest, allenfalls bei Wasser und Brod;

b) die Strafarbeit;

c) die Verschärfung des Arrestes, und der Strafarbeit mit Anlegung der Fußeisen, dann

§. 8.

Pod karami, Zwierzchności albo oneyże Urzędnikóm do rozpoznania zostawionemi, chcemy mieć rozumiane

a) przyzwoity i zdrowiu nieszkodliwy areszt nawet o chlebie i wodzie;

b) robotę za karę

c) zaostrzenie aresztu roboty za karę z włożeniem na nogi kaydan tudzież

d) die

d) die Abstiftung von Haus und Hofe verstanden haben. Doch soll bei deren Verhängung auf das hohe, oder sehr jugendliche Alter, so wie überhaupt auf die Leibesbeschaffenheit des schuldigen Unterthans die billige Rücksicht genommen werden. Auch dürfen die härteren Strafen nur gegen jene Unterthanen angewendet werden, bei welchen die vorausgegangenen gelinderen ohne Wirkung geblieben; weswegen in dem Strafprotokolle die schon vorausgegangenen Bestrafungen jedesmal in Kürze anzumerken sind. Noch wollen Wir ausdrücklich verordnet haben, daß die verhängte Arreststrafe, oder Strafarbeiten zur Zeit der dringenden Feldarbeiten aufgeschoben, und erst nach Beendigung dieser

d, odsądzenie od domu i podworza. Jednakże w wymierzeniu kary na podeszły albo młody bardzo wiek, iako też w powszechności na zdrowie i siły winnego poddanego słuszny wzgląd miany bydź powinien. Cięższe oraz kary naprzeciw tym tylko poddanym użyte bydź mogą, u których łagodnieysze poprzedniczo bez skutku użyte zostały; dla czego w Protokole kar, poprzedzaiące iuż ukarania za każdą razą w krótkości wymienione bydź maią. Jeszcze chcemy wyraźnie mieć rozporządzono, ażeby włożony areszt, albo roboty za karę, w czasie pilnych w polu robot odwleczone, i dopiéro po u-

leß-

letzteren in Vollzug gebracht werden sollen.

§. 9.

Wollte eine Obrigkeit ihren Unterthan über acht Tage lang mit Arrest oder Strafarbeit belegen, oder mit Abstiftung von Haus und Hofe bestrafen, so soll sie über eine solche Bestrafung vorläufig die kreisämtliche Genehmigung einzuholen verbunden seyn.

§. 10.

In diesem Falle hat die Obrigkeit dem Kreisamte das Strafprotokoll einzusenden, und in einer kurzen Anzeige zu bemerken, mit welcher Strafe sie den Unterthan zu belegen finde. Das Kreisamt hat das Strafprotokoll durchzugehen, und, wenn es in demselben das dem Unter-

kończeniu tychże dopełnione były.

§. 9.

Gdyby Zwierzchność iaka swego poddanego nad ośm dni dłuższym aresztem lub robotą za karę, albo odsądzeniem od domu i podwórza ukarać chciała, na ten czas względem takowego ukarania wprzód potwierdzenia u Cyrkularnego Urzędu zaſiągnąć obowiązaną będzie.

§. 10.

W takowym razie Zwierzchność kary Protokół do Urzędu Cyrkularnego przesłać, i w doniesieniu krótkim wyrazić ma, iaką karą poddanego ſądzi ukarać. Urząd Cyrkularny ma Protokół kary przeyrzeć, a gdy w nim wykroczenie, o które poddany

than

than zur Last gelegte Vergehen hinlänglich erörtert und bewiesen, und die angetragene Strafe angemessen findet, unverzüglich, und zwar längstens binnen acht Tagen, der Obrigkeit die wider den Unterthan zu verhängende Strafe zu bedeuten; im entgegengesetzten Falle aber in die weitere ordentliche Untersuchung einzugehen, und nach Ausschlag derselben, mit möglichster Beförderung, die dem Vergehen angemessene Strafe zu bestimmen.

obwiniony iest, dostatecznie wyiaśnione i dowiedzone, oraz proponowaną karę za przyzwoitą uzna, powinien niezwłócznie a to naydaley w przeciągu ośmiu dni mianą bydź na przeciw poddanemu włożoną karę Zwierzchności oznaymić; w przeciwnym zaś razie w dalsze roztrząśnienie przyzwoite weyść, i po ukończeniu onegoż karę przynależytą na wykroczenie wyznaczyć.

§. 11.

Der Unterthan hat für den Arrest an der sogenannten Sitzgebühr nichts zu bezahlen, und kann auch keineswegs an Geld oder Geldeswerth gestrafet werden. In jenen Fällen aber, wo es um den Ersatz eines der Obrigkeit, oder jemand anderen zugefügten Schadens zu thun ist, soll zwar die schul-

§. 11.

Poddany za areszt w należytości tak nazwaney od posiedzenia nic płacić niema, i na pieniądze także albo wartość pieniężną żadną miarą karany bydź nie może. W owych zaś przypadkach, gdzie idzie o powrócenie szkody Zwierzchności lub komu innemu wyrządzoney po-

dige und billige Entschädigung allerdings, jedoch erst dann statt haben, wann der Schaden zuvor mit Beiziehung unpartheyischer Schätzmänner gehörig erhoben, und der Ausspruch eines solchen Ersatzes bei dem Amte eben so, wie im §. 5. bei den Strafen verordnet wird, in das Verhör- und Strafprotokoll mit allen Umständen eingetragen worden ist.

§. 12.

Verbieten Wir hiemit ernstlich gesammten Obrigkeiten und ihren Beamten, wider ihre straffällig befundenen Unterthanen andere Strafen, als welche in dem §. 8. ausgedrückt sind, zu verhängen, oder die Unterthanen etwa gar mit Schlägen zu mißhandeln.

Sollte eine Obrigkeit die Uibertretung dieses Verbots sich zu Schuld kommen lassen, so hat sie nicht nur jedesmal eine strenge Ahndung, son-

winno wprawdzie należące podług słuszności wynadgrodzenie zewszech miar mieć mieysce, atoli dopiero w ten czas, kiedy szkoda wprzód za przybraniem bezstronnych szacowników przynależnie wynaleziona, i wyrok powrócenia w Urzędzie tak, iak w §. 5. co do kar rozporządzono, do Inkwizycyi i kar Protokołu z wszelkiemi okolicznościami zapisany iest.

§. 12.

Zakazuiemy ninieyszem surowo wszystkim Zwierzchnościóm i onychże Urzędnikom wkładać na poddanych, zasługuiących na karę, innych kar iak te, które w §. 8. wyrażone są, albo wcale karać poddanych plagami.

Miałaby się Zwierzchność iaka winną stać wykroczenia ninieyszego zakazu, w tedy oczekiwać ma nie tylko za każdą razą su-

dern

dern auch in wiederholten Uibertretungsfällen den Verlust der obrigkeitlichen Gerichtsbarkeit über ihre Unterthanen zu gewärtigen. Diejenigen obrigkeitlichen Beamten hingegen, welche sich der eigenmächtigen Mißhandlung eines Unterthans mit Schlägen schuldig machen, werden, nebst der dem mißhandelten Unterthan zu leistenden Entschädigung, das erstemal mit einer Geldstrafe von 3 bis 6 Dukaten zur Kasse jener Gemeinde, unter welche der mißhandelte Unterthan gehöret, das zweytemal mit einem angemessenen Zivilarreste, und bei einer nochmaligen Uibertretung nicht nur mit der Entsetzung vom Dienste bestrafet, sondern auch zu ferneren obrigkeitlichen Diensten unfähig erkläret werden.

rowey kary, ale też za powtórzonemi razami utraty zwierzchniczego sądownictwa nad swemi poddanemi. Ci zaś Zwierzchności Urzędnicy, którzy samowładnego plagami ukarania poddanego winnemi się staią, oprócz nadgrodzenia, maiącego się pobitemu poddanemu uczynić, za pierwszą sztrofem pieniężnym od 3. do 6. Czerw. zło. do Kassy Gromady tey, do którey pobity poddany należy, za drugim razem przynależytym aresztem cywilnym, a za powtórzonym ieszcze raz wykroczeniem, nietylko złożeniem z Funkcyi ukarani, ale też do dalszych posług zwierzchniczych, za niezdatnych uznani będą.

§. 13.

So fest und unabänderlich Wir nun entschlossen sind, den zur guten Ordnung und allgemeinen Wohlfart unumgänglich nöthigen Gehorsam

§. 13.

Jak mocno więc i nieodmiennie postanowiliśmy utrzymać iak nayskuteczniey przepisanym teraz sposobem dla dobrego porządku

auf die gegenwärtig vorgeschriebene Art mit allem Nachdruck handzuhaben, eben so ernstlich befehlen Wir auch den Grundobrigkeiten, und ihren Beamten, den Unterthanen nichts ungebührliches zuzumuthen, vielmehr dieselben bei ihren Rechten und Befugnissen nach allen Kräften zu schützen.

Daher sollen auch jene Obrigkeiten, die wider besseres Verhoffen ihren Unterthanen etwas auftragen würden, wozu diese nicht verbunden sind, den Gehorsam leistenden Unterthanen nicht nur eine vollständige Entschädigung und Genugthuung zu leisten angehalten, sondern auch nach Beschaffenheit der Umstände zur strengen Verantwortung und Strafe gezogen werden. Zu diesem Ende haben die Kreisämter nicht nur allein jeden Unfug unverzüglich abzustellen, und hierwegen die gebührende Ahndung und Strafe unausbleiblich zu ver-

i powszechnego dobra nieuchronnie potrzebne posłuszeństwo w swych obrębach, tak równie suro wo nakazujemy zwierzchnościom gruntowym, i onychże Urzędnikóm, nie nieprzynależnego od poddanych niewymagać, owszem tychże w swych prawach i swobodach wszelkiemi bronić siłami.

Przeto te także zwierzchności, któreby pomimo lepszey nadziei swoim poddanym co takiego nakazywały, do czegoby oni obowiązanemi nie byli, nie tylko posłuszeństwo pełniącym poddanym do zupełney bezszkodności i zadość uczynienia przynagleni, ale też podług istoty okoliczności do ścisłey odpowiedzi i kary pociągnieni bydź mają. Na ten koniec Urzędy Cyrkularne nie tylko każde bezprawie nieodwłócznie uchylić, i w tey mierze przynależne zganienie i karę postanowić, ale takteż o

hän-

hängen, sondern auch hiervon an Unsere Landesstelle, von Viertel- zu Vierteljahr, mittelst Einsendung der Strafprotokolle, in welchen die Bestrafungsursachen, und die verhängten Strafen ganz kurz zu bemerken sind, die Anzeige zu machen.

Gegeben in Unserer Haupt- und Residenzstadt Wien den 17ten Jäner im siebenzehnhundert neun und neunzigsten, Unserer Reiche des römischen und der erbländischen im siebenten Jahre.

Franz.

tym do Naszego Rządu krajowego od Kwartału do Kwartału za przesłaniem kar Protokołów, w których przyczyny ukarania i nałożone kary w krótkości zapisane bydź maią, doniesienie uczynić powinny.

Dan w Naszym Stołecznym i rezydencyonalnym Mieście Wiedniu dnia 17go Miesiąca Stycznia Siedmset dziewięćdziesiąt dziewiątego, Panowania zaś Naszego Rzymskiego i dziedziczno - kraiowego siódmego Roku.

FRANCISZEK.

Josephus Comes à Mailath,
Regnum Gal. & Lod. Cancius.

Ad Mandatum Sacræ Cæs. Regiæ
Majestatis proprium.
Franz Anton von Baldacci.

